

Spreektekst voorzitter Kiesraad W.J. Kuijken

Openbare zitting van het centraal stembureau van 19 juni 2024 ter vaststelling van de uitslag van de Europees Parlementsverkiezing (donderdag 6 juni 2024).

Goedemorgen allemaal,

Ik open de openbare zitting van het centraal stembureau voor de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement. Van harte welkom allemaal. Welkom in het bijzonder aan: De voorzitter van de Tweede Kamer, de voorzitter en leden van de Commissie voor het Onderzoek van de Geloofsbrieven van de Tweede Kamer, en vertegenwoordiging vanuit de griffie.

Deze zitting is ook te volgen via de website van de Tweede Kamer. Ook deze kijkers heet ik welkom. Voor de volledigheid meld ik dat de opname van deze zitting later is terug te kijken op internet, via de website Debat Gemist van de Tweede Kamer.

De Kiesraad treedt tijdens deze zitting op als centraal stembureau voor de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement, die op 6 juni 2024 plaatsvond. Vandaag is de Kiesraad bijeen om de verkiezingsuitslag vast te stellen en te oordelen over de juistheid daarvan. Voordat ik overga tot het officiële gedeelte van de zitting, licht ik de procedure van de zitting kort toe.

Toelichting op de procedure van de zitting

Allereerst ga ik in op het algemene beeld van het verloop van de verkiezing en het proces van de uitslagvaststelling. Dan wordt de uitslag gepresenteerd. Ik sta eerst stil bij de zetelverdeling. Daarna laat ik zien aan welke kandidaten deze zetels zijn toegewezen.

Aanwezigen kunnen in deze zitting eventuele bezwaren naar voren brengen tegen de vaststelling van deze uitslag. Deze bezwaren en onze reactie erop komen in het proces-verbaal van deze zitting te staan.

Na de vaststelling van de uitslag ondertekenen de leden van de Kiesraad het proces-verbaal. Vervolgens overhandig ik de uitslag namens de Kiesraad aan de voorzitter van de Tweede Kamer. Na de overhandiging van het proces-verbaal sluit ik het officiële gedeelte van de zitting. Het proces-verbaal met de vastgestelde uitslag kunt u later vandaag vinden op de website van de Kiesraad. Daarnaast wordt de uitslag gepubliceerd in de Staatscourant.

Algemeen beeld

Een Europees Parlementsverkiezing trekt in het algemeen minder aandacht dan een Tweede Kamerverkiezing. Hoewel de opkomst deze verkiezing relatief hoog was, is deze een stuk lager dan bij Tweede Kamerverkiezingen.

Wat organisatie betreft zijn de verschillen minder groot. Ook bij deze verkiezing waren veel mensen betrokken. Zo'n 100.000 vrijwilligers en ambtenaren zetten zich in voor de voorbereiding van de verkiezing, tijdens de verkiezingsdag en bij het tellen.

Namens de Kiesraad spreek ik grote dank uit voor alle inzet van de medewerkers van gemeenten en openbaar lichamen, de vrijwilligers, de medewerkers van het ministerie van BZK en anderen zoals hier bij de Tweede Kamer. Ook wil ik de medewerkers van de Kiesraad bedanken voor de geleverde inspanningen om ook deze Europees Parlementsverkiezing goed te laten verlopen.

De Kiesraad heeft geconstateerd dat de voorbereiding, de verkiezing en het tellen rustig en voorspoedig zijn verlopen en dat dit heeft geleid tot een betrouwbare uitslag.

Na relatief kortgeleden een Tweede Kamerverkiezing te hebben georganiseerd, waren de gemeentelijke verkiezingsteams nog goed ingewerkt in de organisatie van verkiezingen. Daarnaast zijn er, ondanks de korte tussentijd, verbeteringen uit de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing doorgevoerd door gemeenten en de Kiesraad. Zo is er in de voorbereiding veel aandacht gegeven aan het werk van het gemeentelijk stembureau en hoe terugverwijzingen door het centraal stembureau kunnen worden voorkomen.

We zien dat de in 2023 ingevoerde nieuwe regels hun doel raken, namelijk dat telfouten in een vroegtijdig stadium kunnen worden gecorrigeerd. De stukken die worden aangeleverd bij de Kiesraad bevatten deze verkiezing minder fouten, en belangrijker: er zijn minder fouten in de tellingen geconstateerd. De gemeenten verdienen hiervoor complimenten.

Er blijft echter aandacht nodig voor de uitvoeringslast. De Kiesraad werkt dan ook graag mee aan de door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aangekondigde evaluatie van de nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Natuurlijk zijn er ook bij deze verkiezing wat zaken niet goed gegaan. Het blijft mensenwerk. Zo zijn er kiezers die hun stempas of kiezerspas niet op tijd hebben ontvangen. Elke fout is er dan één te veel. Maar het waren er wel veel minder dan bij de vorige verkiezing. Ook in de postbezorging lijkt het beter te zijn gegaan. Voor zover ons bekend was er 1 incident waarbij in drie straten geen stempas was bezorgd. Dit is tijdig hersteld met vervangende stempassen.

Experiment nieuw stembiljet

Ik wil graag kort ingaan op het experiment met het nieuwe, kleinere stembiljet. De behoefte aan een kleiner stembiljet is heel groot en de Kiesraad ondersteunt van harte dat dit experiment heeft plaatsgevonden.

Dit experiment vond plaats in 5 gemeenten en het experiment wordt nog uitgebreid geëvalueerd. De Kiesraad heeft alle vijf de gemeenten bezocht. De eerste reacties van de kiezers en van de leden van de stembureaus waren in het algemeen positief. De kiezers vinden het kleine biljet overzichtelijk en handig. Voor tellers is het kleine formaat natuurlijk ook veel makkelijker.

Het percentage ongeldige stemmen in de experimentgemeenten ligt wel hoger, namelijk 0,74% gemiddeld tegen 0,18% gemiddeld in de overige gemeenten.

Bij de besluitvorming over het experiment is het risico van meer ongeldige stemmen nadrukkelijk meegewogen in de Kamer. Het is van belang in de evaluatie goed te kijken naar de redenen van ongeldigheid.

Algemeen beeld (uitslagvaststelling)

Ik schets u graag het proces en de stappen die zijn doorlopen. Dit geeft ook een beeld van de omvang van de organisatie van de verkiezing:

- Deze verkiezing waren er ruim 13,5 miljoen kiesgerechtigden.
- Ruim 6,25 miljoen kiezers hebben hun stem uitgebracht in 9.528 stembureaus. 44.345 kiezers van buiten Nederland hebben hun stem per brief uitgebracht.
- Op donderdagavond 6 juni en vrijdag 7 juni zijn de stemmen in de gemeenten geteld.
- Alle gemeentelijk stembureaus hebben op maandag 10 juni de uitslag op gemeentelijk niveau officieel vastgesteld. Op dinsdagochtend 11 juni zijn de totalen van de gemeenten in elke kieskring vastgesteld door de hoofdstembureaus. En door het nationaal briefstembureau op woensdag 12 juni voor de kiezers buiten Nederland. De verslagen zijn gepubliceerd op de websites van de gemeenten en op de website van de Kiesraad, zodat iedereen ze kan controleren.
- De Kiesraad heeft als centraal stembureau vervolgens alle wettelijk voorgeschreven stappen doorlopen en gecontroleerd of:
 - de gemeentelijk stembureaus het controleprotocol van de Kiesraad hebben uitgevoerd;
 - en of de digitale optellingen correct zijn verlopen.
- Ook konden mensen tot uiterlijk maandag 17 juni 11.00 uur schriftelijk een melding doen over vermeende fouten in de stemopneming.

Controleprotocol

Zoals gezegd stelt de Kieswet eisen aan de telling en de controle op telverschillen. Om te beoordelen of er sprake is van mogelijke fouten stelt de Kiesraad op grond van de Kieswet een controleprotocol op. Hierin staan een aantal indicatoren waaraan wij als centraal stembureau toetsen. Een signaal dat duidt op een mogelijke fout is bijvoorbeeld als er meer dan 3% ongeldige of meer dan 3% blanco stemmen zijn geteld. Op basis van de evaluatie van de vorige verkiezing en de hertelling in Tilburg hebben we een indicator aangepast: de stembewijzen en stembiljetten moeten altijd worden herteld als het verschil tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal uitgebrachte stemmen 15 of meer is of als het meer dan 2% is van het betreffende stembureau. Bij deze verkiezing waren er drie stembureaus waar dit het geval was en waar opnieuw onderzoek is gedaan.

De uitvoering van het controleprotocol heeft ertoe geleid dat:

- er 68 terugverwijzingen waren door het centraal stembureau naar het gemeentelijk stembureau voor nader onderzoek en/of een hertelling in een of meerdere stembureaus.
- bij 21 van de terugverwijzingen kwam dit doordat een gemeentelijk stembureau bij sommige stembureaus was vergeten om te hertellen bij onverklaarde verschillen. Veelal ging het om administratieve vergissingen. De formulieren die de stembureaus moeten invullen, zijn voor deze verkiezing eenvoudiger gemaakt en onze instructies zijn verbeterd. Dat lijkt te hebben geholpen. Na deze verkiezing zetten we weer een vervolgstap om die formulieren zo nodig nog duidelijker te maken.
- In totaal zijn er bij de Kiesraad 41 meldingen van kiezers gedaan van een vermeende fout in het proces-verbaal. Deze meldingen werden veelal gedaan als kiezers hun stem niet

terug konden vinden in het proces-verbaal. Dit heeft geleid tot 22 terugverwijzingen naar gemeentelijk stembureaus. De overige 19 meldingen zijn door onszelf onderzocht als centraal stembureau. De Kiesraad vindt het van belang dat elke stem goed wordt geteld en dat daarom meldingen goed worden onderzocht. Deze meldingen konden in een groot aantal gevallen worden opgelost. Ofwel omdat de stem in een ander stembureau op dezelfde locatie werd gevonden, ofwel omdat de kiezer zijn stem niet in het goede proces-verbaal had opgezocht. In een aantal andere gevallen werd de stem aangetroffen bij de hertelling en werd de uitslag gecorrigeerd.

Kandidaatsverwisseling

Bij deze verkiezing hebben we in ons controleprotocol een nieuw element toegevoegd: een analyse of er bij het aantal stemmen bij bepaalde kandidaten mogelijk verwisselingen zijn opgetreden binnen dezelfde lijst. Als het aantal stemmen van een kandidaat sterk afwijkt van het gemiddelde in de rest van de gemeente, is dat een indicatie dat er bij het noteren van de aantallen stemmen iets fout is gegaan. In 12 gevallen bleek dat aan de orde en in alle 12 gevallen hebben we een gemeentelijk stembureau gevraagd daar nog eens goed naar te kijken. Dat heeft in alle 12 gevallen tot een correctie geleid, binnen de lijst.

Naar aanleiding van onze onderzoeken en de meldingen van kiezers zijn diverse correcties gedaan door de gemeentelijk stembureaus. Dit zijn incidentele correcties, meestal van 1 stem en soms van enkele tientallen stemmen, vrijwel altijd binnen dezelfde lijst. Deze incidentele correcties leidden niet tot wijzigingen in de zetelverdeling over de partijen.

Dat gezegd zijnde, kom ik nu toe aan het bekendmaken van de uitslag.

Deelnemende lijsten

Aan de Europees Parlementsverkiezing van 6 juni hebben 20 lijsten, ofwel partijen, deelgenomen. In totaal kon er worden gestemd op 497 kandidaten. Er deden geen partijen mee met een zogeheten blanco lijst.

In 2019 deden er 16 lijsten mee met in totaal 308 kandidaten.

Opkomst

Van de 13.542.363 kiesgerechtigden hebben 6.253.467 personen hun stem uitgebracht. Het opkomstpercentage bedroeg daarmee 46,2%.

Dat is flink hoger dan bij de Europees Parlementsverkiezing in 2019, toen was het opkomstpercentage 41,9%. En in 2014 was het 37,3%.

Uitgebrachte stemmen

In totaal zijn er dus 6.253.467 (ruim 6,25 miljoen) stemmen uitgebracht.

Daarvan zijn er:

- 6.232.198 geldig uitgebracht op één van de kandidaten;
- 9.662 blanco uitgebracht (0,15%) en
- 11.607 ongeldig uitgebracht (0,19%).

Bij de Europees Parlementsverkiezing van 2019 was het percentage blanco stemmen 0,19% en het percentage ongeldige stemmen 0,21%. Procentueel is er dus minder vaak blanco of ongeldig gestemd.

Uitgebrachte stemmen bij volmacht

716.963 kiezers hebben bij volmacht gestemd. Dit is 11,5% van het totaal en is iets hoger dan in 2019 toen 11% van de kiezers bij volmacht stemde.

Kiezers buiten Nederland

Voor deze verkiezing stonden 90.357 Nederlanders buiten Nederland als kiezer geregistreerd. Van de personen die als kiezer in het buitenland geregistreerd stonden, hebben er 44.345 een briefstem uitgebracht. Dat is een 'opkomst' van 49,1%, nog wat hoger dan het totaalpercentage. De stemmen van kiezers buiten Nederland worden meegenomen in het kieskringtotaal van Den Haag.

Kiesdeler

Het aantal stemmen dat nodig is voor het behalen van 1 zetel, heet de kiesdeler. Deze wordt berekend door alle geldig uitgebrachte stemmen op kandidaten te delen door 31, het totaal aantal Nederlandse zetels in het Europees Parlement.

De kiesdeler is dus $6.232.198 / 31$ en is uitgedrukt als breuk: $201.038 \frac{20}{31}$.

Dan komen we nu bij de aantallen stemmen en zetels per partij.

Stemmen per partij

Op deze en de volgende dia ziet u het aantal stemmen per partij dat ik per lijst ook zal noemen.

Lijstnummer	Aanduiding van de politieke partij	Behaalde aantal stemmen
1	GROENLINKS / Partij van de Arbeid (PvdA)	1.314.428
2	VVD	707.141
3	CDA - Europese Volkspartij	589.205
4	Forum voor Democratie	155.187
5	D66	523.650
6	Partij voor de Dieren	281.600
7	5OPLUS	58.498
8	PVV (Partij voor de Vrijheid)	1.057.662
9	JA21	40.570
10	NL PLAN EU	8360

Lijstnummer	Aanduiding van de politieke partij	Behaalde aantal stemmen
11	ChristenUnie	180.060
12	Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)	228.036
13	BBB	336.953
14	Meer Directe Democratie	11.295
15	SP (Socialistische Partij)	136.978
16	vandeRegio	2.732
17	Volt Nederland	319.483
18	Belang Van Nederland (BVNL)	23.032
19	NSC	233.564
20	Piratenpartij - De Groenen	23.764

Zetelverdeling

Bij de zetelverdeling wordt eerst bekeken hoeveel keer een lijst de kiesdeler heeft behaald. Op deze manier zijn 23 volle zetels toegewezen.

Na deze eerste toewijzing van volle zetels, zijn er nog 8 restzetels te verdelen. Restzetels worden één voor één toegekend aan de partij met het hoogste gemiddelde aantal stemmen per zetel als deze een extra zetel zou hebben behaald. Deze manier van restzetelverdeling heet de methode van de grootste gemiddelden. Om in aanmerking te komen voor een restzetel moet een partij zelfstandig minimaal de kiesdeler hebben behaald, oftewel 1 volle zetel.

Op deze dia ziet u het totaal aantal zetels dat aan iedere lijst is toegekend. Ik lees alleen de namen voor van politieke partijen waaraan één of meer zetels zijn toegekend.

Lijstnr.	Aanduiding van de politieke partij	Volle Zetels	Rest-zetels	Totaal zetels
1	GROENLINKS / Partij van de Arbeid (PvdA)	6	2	8
2	VVD	3	1	4
3	CDA - Europese Volkspartij	2	1	3
5	D66	2	1	3
6	Partij voor de Dieren	1		1
8	PVV (Partij voor de Vrijheid)	5	1	6
12	Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)	1		1
13	BBB	1	1	2
17	Volt Nederland	1	1	2
19	NSC	1		1
				Totaal aantal zetels: 31

Geen zetel hebben behaald de lijsten: 4, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 18, 20.

Gekozen kandidaten

Dan komen we nu bij de gekozen kandidaten. Op de 20 deelnemende lijsten staan in totaal 497 kandidaten.

Voor elke partij zijn eerst de kandidaten gekozen verklaard die de voorkeursdrempel hebben gehaald. Dat betekent dat het aantal voorkeurstemmen dat op hen is uitgebracht ten minste 10% van de kiesdeler is. Dit zijn kandidaten op wie minimaal 20.104 stemmen zijn uitgebracht.

In totaal hebben 29 van de 31 gekozen kandidaten de voorkeursdrempel gehaald. Daaronder zijn 4 kandidaten die anders niet waren benoemd en die dus de lijstvolgorde doorbreken. Dit zijn:

- C. (Catarina) Cordeiro Vieira, kandidaat nr. 10 van de lijst GROENLINKS / Partij van de Arbeid (PvdA)
- H. (Hedy) d' Ancona, kandidaat nr. 19 van de lijst GROENLINKS / Partij van de Arbeid (PvdA)
- A. (Anouk) van Brug, kandidaat nr. 9 van de lijst VVD
- G. (Geert) Wilders, kandidaat nr. 20 van de lijst PVV (Partij voor de Vrijheid)

9 kandidaten hebben weliswaar de voorkeursdrempel behaald, maar krijgen geen zetel toegewezen. Dit komt doordat hun partij geen of onvoldoende zetels heeft gehaald. De overige zetels die door partijen zijn behaald, zijn toegewezen aan kandidaten in de volgorde van de kandidatenlijst.

Dan volgt nu een overzicht van de gekozen kandidaten per politieke partij. De namen met een sterretje zijn met voorkeurstemmen gekozen. Ik volsta met het noemen van de achternamen.

GROENLINKS / Partij van de Arbeid (PvdA)

Eickhout, B. (Bas)*
Majj, M.E. (Marit)*
van Sparrentak, K. (Kim)*
Chahim, M. (Mohammed)*
Strik, M.H.A. (Tineke)*
Wolters, L.I. (Lara)*
Cordeiro Vieira, C. (Catarina)*
d' Ancona, H. (Hedy)*

VVD

Azmani, M. (Malik) (m)*
Groothuis, B. (Bart) (m)*
Baljeu, J.N. (Jeannette) (v)*
van Brug, A. (Anouk) (v)*

CDA - Europese Volkspartij

Berendsen, T.B.W. (Tom) (m)*
ter Laak, I. (Ingeborg) (v)*
Lenaers, J.J.M. (Jeroen) (m)*

D66

Gerbrandij, G.M. (Gerben-Jan)*
Garcia Hermida-van der Walle, R. (Raquel)*
van den Berg, B.G.P. (Brigitte)*

Partij voor de Dieren

Hazekamp, A.A.H. (Anja)*

PVV (Partij voor de Vrijheid)

Stöteler, T.S.M. (Sebastiaan) (m)*
Wilders, G. (Geert) (m)*
Ehlers, M. (Marieke) (v)*
Zijlstra, A.J. (Auke) (m)*
Kruis, A.S. (Sebastian) (m)
Blom, R.M. (Rachel) (v)

Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)

Ruissen, H.J.A. (Bert-Jan)*

BBB

Smit, S. (Sander)*
van Leeuwen, J.J.J. (Jessika)*

Volt Nederland

van Lanschot, R.J.A. (Reinier)*
Strolenberg, A.B.R. (Anna)*

NSC

Gotink, H.G.P. (Dirk) (m)*

Hiermee heb ik alle 31 kandidaten genoemd die in Nederland zijn gekozen tot lid van het Europees Parlement. Overigens moeten deze kandidaten nog wel zelf besluiten of zij hun benoeming aannemen en daarna moeten zowel de Tweede Kamer als het Europees Parlement besluiten over hun toelating.

Conclusie

De Kiesraad concludeert dat alle doorlopen stappen in het verkiezingsproces zorgvuldig zijn doorlopen. Dat wil zeggen dat er nergens bijzonderheden of onregelmatigheden waren die aanleiding kunnen zijn om de betrouwbaarheid van de uitslag van de verkiezing in twijfel te trekken. Ook hebben wij geen andere bijzonderheden geconstateerd die aanleiding geven tot

twijfel over de correcte uitslagvaststelling of over de geldigheid van de stemming als zodanig in een of meer stembureaus.

Bezwaren

Er is nu gelegenheid om aan te geven of u mondeling bezwaar wilt maken tegen de zojuist gepresenteerde uitslag. Deze mogelijkheid geldt alleen voor de hier in de zaal aanwezige personen. Eventuele mondelinge bezwaren en onze reactie erop worden in een bijlage bij het proces-verbaal van deze zitting opgenomen.

Afronding

Dan kom ik nu toe aan de afronding van de zitting. De Kiesraad gaat nu over tot de ondertekening van het proces-verbaal.

De Kieswet schrijft voor dat de voorzitter van het centraal stembureau een afschrift van het proces-verbaal aan de Tweede Kamer geeft (art. P 24 Kieswet).

Aan het getekende proces-verbaal wordt in de loop van vandaag een bijlage toegevoegd met de zojuist ingediende bezwaren. Een afschrift van het complete proces-verbaal wordt vervolgens naar de Tweede Kamer gestuurd.

Als de Tweede Kamer vraagt om hertellingen in een of meerdere stembureaus, en als dat tot wijzigingen in de uitslag leidt, dan komt het centraal stembureau aanstaande maandag 1 juli om 11.00 uur nogmaals bijeen om de uitslag vast te stellen. Dat gebeurt dan in een openbare zitting in de Tweede Kamer.

De eerste samenkomst van het Europees Parlement vindt plaats op 16 juli aanstaande.

Ik zal nu een afschrift van het zojuist getekende proces-verbaal aanbieden aan de voorzitter van de Tweede Kamer, de heer Bosma. Dit ter afronding van deze zitting en ter overdracht van de werkzaamheden van het centraal stembureau aan de Tweede Kamer als vertegenwoordigend orgaan.

Graag dank ik de heer Bosma voor het in ontvangst nemen van het proces-verbaal van deze zitting. Het proces-verbaal is later vandaag ook terug te vinden op de website van de Kiesraad www.kiesraad.nl. Ook wordt het gepubliceerd in de Staatscourant.

N.B.: De uitgesproken tekst geldt